

Kommunstyrelsen

2025-03-26

Dnr BIN 2025-198
Dnr AN 2025-67
Dnr KS 2025-252Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm

Yttrande över - Remiss – Fler vägar till arbetslivet (SOU 2024:74)

Ärende

Linköpings kommun har av Utbildningsdepartementet inbjudits att lämna synpunkter på förslag och bedömningar i delbetänkandet Fler vägar till arbete (SOU 2024:74).

Sammanfattning

Linköpings kommun ställer sig i stort positiv till utredningens ambition och förslag om att skapa fler vägar till arbetslivet och egen försörjning för ungdomar samt att trygga kompetensförsörjningen. Kommunen välkomnar särskilt förslaget om att inrätta nya yrkesprogram omfattande 1 900 poäng som ett alternativ för elever som idag hänvisas till introduktionsprogrammen.

Linköpings kommun ser att föreslagen kan medföra ett utökat hemkommunsansvar avseende yrkesprogram omfattande 1 900 poäng och introduktionsprogram. Förslagen kan därmed innebära att elevers valmöjligheter riskerar att begränsas.

Linköpings kommun betonar att ett genomförande av förslagen förutsätter att grundskolan upprätthåller höga förväntningar och att arbetet med stödinsatser utvecklas. Vidare ställer de nya utbildningsvägarna höga krav på utveckling av studie- och yrkesvägledningen i grundskolan och samverkan med arbetsmarknaden för att säkra APL-platser.

Linköpings kommun noterar att utredningens förslag inte fullt ut adresserar behoven hos elever med psykisk ohälsa eller annan omfattande problematik som kan ha svårt att delta i yrkesutbildning, vilket kan leda till att det individuella förberedelseprogrammet behöver bli större än beräknat.

Linköpings kommun välkomnar att yrkesintroduktion och individuellt alternativ avskaffas och att ett nytt individuellt förberedelseprogram införs. Att elever på detta program ska erbjudas yrkesämnen ses som positivt, men det kan

innebära organisatoriska utmaningar. Behovet av tydligare statlig styrning och uppföljning av det individuella förberedelseprogrammet betonas.

Linköpings kommun instämmer även i att arbetsplatsförlagt lärande (APL) bör ingå inom de nya föreslagna 1 900-poängsprogrammen med minst 15 veckor, men efterlyser fler konkreta åtgärder för att garantera tillgången till APL-platser och undvika konkurrens mellan yrkesprogram omfattande 1 900 poäng och 2 700/2 800 poäng.

Gällande behörighetskraven, välkomnas kraven för de nya 1 900-poängsprogrammen (tre godkända betyg), men Linköpings kommun noterar att höjda behörighetskrav för yrkesprogram omfattande 2 700/2 800 poäng kan leda till att fler elever hänvisas till yrkesprogram omfattande 1 900 poäng.

Linköpings kommun har identifierat att programinriktat val mot högskoleförberedande program ofta innebär en alltför krävande studieväg för många elever. De föreslagna höjda behörighetskraven bedöms inte vara en tillräcklig lösning på de identifierade problemen.

Linköpings kommun ställer sig positiv till ökade möjligheter för offentliga huvudmän att utföra yrkesutbildning på entreprenad samt införandet av statsbidrag för att stimulera yrkesutbildning inom små eller dyra yrkesområden.

Slutligen instämmer Linköpings kommun i förslaget om att införa nationellt fastställda yrkesprov som kan ersätta gymnasiearbetet.

Övergripande synpunkter

Kap 5 Förslag om yrkesprogram som omfattar 1 900 gymnasiepoäng

Utredningens förslag: Nya yrkesprogram som omfattar 1 900 gymnasiepoäng ska införas i gymnasieskolan, i första hand för elever som inte är behöriga till nationellt program som omfattar minst 2 500 poäng. De nya yrkesprogrammen ska utgöra grund för yrkesverksamhet.

Linköpings kommuns yttrande:

Linköpings kommun välkomnar i stort förslaget att inrätta nya yrkesprogram omfattande 1 900 poäng, med syftet att erbjuda nya alternativ för de ungdomar som i dagsläget hänvisas till introduktionsprogrammen.

Införandet av nya yrkesprogram som riktar sig till en delvis ny målgrupp ställer omfattande krav på omorganisation av gymnasieskolan, men även på grundskolan, arbetsmarknaden och kommunerna. Dessa krav medför inneboende risker som noggrant måste beaktas i den fortsatta processen för implementering av de nya programmen.

För att säkerställa att de nya yrkesprogrammen uppnår avsedd effekt, är det avgörande att grundskolan upprätthåller höga förväntningar på eleverna och att samtliga grundskolor fortsätter att arbeta för att eleverna ska uppnå behörighet till nationella program omfattande 2 500 poäng eller mer.

Studie- och yrkesvägledningen i grundskolan är av central betydelse för att eleverna ska kunna göra välgrundade och informerade val. Utredningen framhåller att personalen i högstadiet spelar en viktig roll i detta. Linköpings kommun vill betona vikten av att studie- och yrkesvägledning betraktas som ett ansvar för hela skolan. Inom detta område finns behov av förtydligande av kraven på enskilda och kommunala huvudmän, samt för samverkan mellan dessa, för att säkerställa tydlighet och likvärdighet för alla elever, oavsett huvudman.

5.3.4 Arbetsplatsförlagt lärande ska ingå med minst 15 veckor på alla 1 900- poängsprogram.

Utredningens förslag: Arbetsplatsförlagt lärande ska ingå med minst 15 veckor på alla 1 900- poängsprogram.

Linköpings kommuns yttrande:

Linköpings kommun instämmer i att oron för svårigheter att tillhandahålla APL-platser inom vissa yrkesområden är befogad och att, som utredningen påpekar, detta måste tas på allvar. Linköpings kommun delar utredningens uppfattning att Skolverket och de nationella programråden bör följa upp tillgången till APL-platser. Linköpings kommun efterlyser fler konkreta åtgärder för att garantera tillgången till APL-platser och för att undvika konkurrens mellan de nya 1 900- poängsprogrammen och yrkesprogram omfattande 2 700/2 800 poäng eller mer.

5.6.1 Huvudmän ska dimensionera för att alla behöriga elever ska kunna få en plats på ett nationellt yrkesprogram om 1 900 eller 2 700/2 800 poäng, ett högskoleförberedande program eller programinriktat val.

Utredningens förslag: När en kommun, region eller enskild huvudman bestämmer vilka utbildningar som ska erbjudas på nationella yrkesprogram som omfattar 1 900 poäng och antalet platser på utbildningarna ska den ta hänsyn till

- 1. ungdomarnas efterfrågan, och*
- 2. arbetsmarknadens behov.*

Erbjudandet om yrkesprogram som omfattar 1 900 poäng ska omfatta ett allsidigt urval av sådana yrkesprogram och inriktningar på dessa program.

Linköpings kommuns yttrande:

Linköpings kommun ser positivt på formuleringen i utredningens förslag om att kommuner, regioner och enskilda huvudmän ska beakta både ungdomarnas efterfrågan och arbetsmarknadens behov, samt att erbjudandet av

yrkesprogram omfattande 1 900 poäng ska omfatta ett allsidigt urval inom sådana program och inriktningar.

Linköpings kommun ser dock en risk med att föreslagen skulle kunna medföra ett utökat hemkommunsansvar avseende införandet av yrkesprogram omfattande 1 900 poäng och föreslagna förändringar inom introduktionsprogram. Förslagen kan därmed innebära att elevers valmöjligheter riskerar att begränsas.

Linköpings kommun har erfarenhet av att söktrycket till nationella program har minskat på skolor som tar emot en högre andel obehöriga elever. Om detta skulle upprepas för skolor som kommer att erbjuda yrkesprogram omfattande 1 900 poäng, kan de skolor som erbjuder dessa utbildningar bli mindre attraktiva skolor för elever som är behöriga till nationella program som omfattar 2 700/2 800 poäng eller mer. Då riskerar elever som inte uppnår behörighet till nationella program omfattande 2 700/2 800 poäng eller mer hänvisas till vissa skolor, med begränsade möjligheter att erbjuda yrkesprogram med större omfattning av poäng, då de eleverna kan ha valt andra skolor.

5.8 Komvux och gymnasiala yrkesutbildningar som omfattar 1 900 poäng gymnasiepoäng

Utredningens förslag: Det ska vara möjligt att begära att få ett gymnasialt yrkesutbildningsbevis för en yrkesutbildning som omfattar 1 900 gymnasiepoäng även inom komvux.

Linköpings kommuns yttrande:

Linköpings kommun tillstyrker utredningens förslag som ger möjlighet till komplettering av gymnasiala studier på yrkesprogram omfattande 1 900 poäng på komvux. Linköpings kommun delar vidare utredningens bedömning om att rätten till att få studera eller komplettera sina studier på komvux bör gå i linje med rådande reglering som avgör rätten till att få studera på komvux. (s.369)

Kap. 6 Förslag om förändringar på introduktionsprogram

6.1 Yrkesintroduktion och individuellt alternativ avskaffas

Utredningens förslag: Individuellt alternativ och yrkesintroduktion avskaffas.

Ett nytt introduktionsprogram, individuellt förberedelseprogram, införs, vilket innebär att det fortsättningsvis kommer att finnas tre introduktionsprogram. En rätt att läsa yrkesämnen på individuellt förberedelseprogram och språkintröduktion föreslås, för att förstärka vägen mot arbetslivet på introduktionsprogrammen.

Förändringar för programinriktat val föreslås: Utredningen föreslår att programinriktat val ska utformas för en grupp elever. Detta innebär att utbildningen blir sökbar i gymnasievalet. Utredningen föreslår även högre behörighetskrav för programinriktat val.

Linköpings kommuns yttrande:

Linköpings kommun välkomnar utredningens ambition att minska antalet introduktionsprogramsvarianter, vilket kan bidra till att tydliggöra de olika programmens syften.

6.2.1 Individuellt förberedelseprogram ska förbereda för fortsatt utbildning eller arbetsmarknaden

Utredningens förslag: Introduktionsprogrammet individuellt förberedelseprogram ska införas. Utbildningen på programmet ska utformas för en enskild elev utifrån elevens behov och förutsättningar. Syftet med individuellt förberedelseprogram är att elever ska gå vidare till annan fortsatt utbildning eller få en arbetsmarknadsinriktad utbildning som underlättar för dem att gå vidare till arbetsmarknaden.

Linköpings kommuns yttrande:

Linköpings kommun ser positivt på att ett individuellt utformat program föreslås finnas kvar för elever som inte är behöriga till yrkesprogram omfattande 1 900 poäng eller behöver komplettera sina grundskolebetyg för behörighet till nationellt program omfattande 2 500 poäng eller mer. De utmaningar som i dag finns inom individuellt alternativ, med att möta elevers komplexa behov, förväntas kvarstå inom individuellt förberedelseprogram. Linköpings kommun betonar att utmaningar kvarstår med att hitta rätt stöd för elever med problematisk skolfrånvaro och psykisk ohälsa. Vidare utredning och forskning om metoder för att möta dessa elevers behov efterfrågas.

6.2.3 Elever ska erbjudas yrkesämnen på individuellt förberedelseprogram

Utredningens förslag: Utbildningen på individuellt förberedelseprogram får innehålla grundskoleämnen som eleven saknar godkända betyg i. Den får även innehålla hela eller delar av nivåer i karaktärsämnen och i gymnasiegemensamma ämnen, eller annan yrkesinriktad utbildning. Om eleven har förutsättningar för att läsa hela, eller delar av nivåer i gymnasieämnen ska utbildningen också innehålla sådana. Även andra insatser som är gynnsamma för elevens kunskapsutveckling får ingå i utbildningen. För elever som inte går vidare till ett nationellt program eller programinriktat val efter ett år ska individuellt förberedelseprogram i huvudsak innehålla arbetsmarknadsinriktad utbildning där eleven bland annat ska erbjudas minst 400 gymnasiepoäng karaktärsämnen som ingår på yrkesprogram. Utbildningen på individuellt förberedelseprogram ska innehålla praktik eller arbetsförlagt lärande om eleven önskar det.

Linköpings kommuns yttrande:

Linköpings kommun välkomnar förslaget om att erbjuda yrkesämnen inom individuellt förberedelseprogram, men påpekar att detta kan innebära stora organisatoriska utmaningar för kommuner där introduktionsprogram inte är integrerade med yrkesutbildningar. Förflyttningar mellan skolenheter kan vara ett hinder för elever i denna målgrupp. Dessutom är det oklart hur många elever som faktiskt kommer att välja att läsa yrkesämnen. Även om programmets syfte är preciserat, kan det fortfarande uppfattas som otydligt vilka insatser som ska erbjudas inom skolans regi.

Linköpings kommun instämmer i att praktik och andra aktiviteter är viktiga för elevernas kunskapsutveckling och motivation. Det finns dock ett behov av tydligare statlig styrning för att klargöra skolans uppdrag avseende möjligt innehåll inom individuellt förberedelseprogram för att undvika fortsatta likvärdighetsproblem. Linköpings kommun efterfrågar tydligare statlig styrning och uppföljning av denna del av gymnasieskolan. En tidsgräns för individuellt förberedelseprogram skulle kunna övervägas, då det finns en risk för att elever går flera år på programmet.

6.4.1 En huvudman ska erbjuda programinriktat val sökbart och utformat i förväg

Utredningens förslag: Programinriktat val ska utformas för en grupp elever.

Linköpings kommuns yttrande:

Linköpings kommun ser en risk i att avskaffa möjligheten att utforma programinriktat val för enskild elev för programinriktat val mot högskoleförberedande program. Programmets inneboende problematik med mycket högt ställda krav på elever kan medföra att elever riskerar att antas till ett program som kan leda till en återvändsgränd eller ett skolmisslyckande.

Kap 7. Förslag om nya och ändrade behörighetskrav i gymnasieskolan

Utredningens förslag: För behörighet till de föreslagna nya yrkesprogrammen som omfattar 1 900 poäng ska det ställas krav på godkända betyg i tre ämnen från grundskolan. För behörighet till ett yrkesprogram som omfattar 1 900 poäng får inte krav ställas på godkända betyg i vissa angivna ämnen. För behörighet till ett yrkesprogram som omfattar 2 700/2 800 poäng ska det krävas godkända betyg i svenska eller svenska som andraspråk, engelska, matematik och i minst nio andra ämnen.

Linköpings kommuns yttrande:

Förslaget om ökade behörighetskrav till yrkesprogram omfattande 2 700/2 800 poäng innebär att uppskattningsvis 5-8 % av de elever som idag går ett yrkesprogram inte skulle bli behöriga till yrkesprogram om 2 700/2 800 poäng. Utifrån förslagen i betänkandet "Utredningen om likvärdiga betyg och meritvärden SOU 2025:18" bedöms nästan alla elever som idag går ett introduktionsprogram bli behöriga till yrkesprogram 1 900 poäng, detta skulle uppskattningsvis leda till att ungefär 20-25 % av eleverna hänvisas till yrkesprogram omfattande 1 900-poäng.

Enligt förslagen blir inte fristående skolor, med tillstånd för yrkesprogram 2 700/2 800 poäng, skyldiga att ta emot elever på yrkesprogram 1 900 poäng. Det finns då en risk för ökad segregation mellan skolor med yrkesutbildningar. Detta kan leda till att elever inte får likvärdiga möjligheter till utbildning och skolval. Kommuner kan dessutom få svårigheter att möta elevernas varierande behov inom de olika yrkesprogrammen (1 900 poäng och 2 700/2 800 poäng), vilket kan påverka kvaliteten på utbildningarna. För att motverka detta föreslår vi att alla skolor med tillstånd att bedriva yrkesutbildningar ska ta

emot elever både inom yrkesprogram som omfattar 2 700/2 800 poäng och 1 900 poäng.

7.4 Behörighetskraven för introduktionsprogrammet programinriktat val (IMV) ska höjas

Utredningens förslag: För att vara behörig till introduktionsprogrammet programinriktat val ska en elev ha godkända betyg i svenska eller svenska som andraspråk och:

- *i engelska och matematik samt minst fem andra ämnen, eller*
- *i engelska eller matematik samt minst åtta andra ämnen.*

Linköpings kommuns yttrande:

Utredningen rapporterar att huvudmän under arbetets gång har framfört att programinriktat val mot högskoleförberedande program är alltför krävande för många elever och ifrågasätter programmets lämplighet som studieväg.

Linköpings kommun delar denna uppfattning. De föreslagna höjda behörighetskraven bedöms inte lösa problemet. Inom kommunen uppvisar elever på programinriktat val generellt högre frånvaro än behöriga elever på motsvarande nationella program, och ytterst få elever inom programinriktat val mot högskoleförberedande program uppnår gymnasieexamen. Linköpings kommun förordar ett övervägande att avskaffa programinriktat val mot högskoleförberedande program.

Programinriktat val mot yrkesprogram har visat sig vara mer framgångsrikt. Därför bör de höjda behörighetskraven för programinriktat val mot yrkesprogram om 2 700/2 800 poäng anpassas i linje med de höjda behörighetskraven för dessa yrkesutbildningar, i enlighet med utredningens förslag.

Kap. 8 Förslag om yrkesämnena på högskoleförberedande program

Utredningens förslag: En försöksverksamhet med handelsinriktning med yrkesämnena på ekonomiprogrammet bör inledas.

Linköpings kommuns yttrande:

Linköpings kommun tillstyrker förslaget om försöksverksamhet inom handelsinriktning på ekonomiprogrammet.

Kap. 9 Ökade möjligheter till yrkesutbildning på entreprenad

Utredningens förslag: Offentliga skolhuvudmän ska få utföra undervisning på entreprenad i karaktärsämnena som har en yrkesinriktad profil samt i gymnasiearbete och yrkesprov inom gymnasieskolan samt anpassade gymnasieskolan.

Linköpings kommuns yttrande:

Linköpings kommun instämmer med utredningens förslag om ökade möjligheter för offentliga huvudmän att utföra utbildning på entreprenad. Införande av statsbidrag för att stimulera yrkesutbildning inom små eller dyra yrkesområden ställer Linköpings kommun positivt till.

Kap.10 Yrkesprov

Utredningens förslag: Yrkesprov ska ingå i utbildningen på yrkesprogrammen i gymnasieskolan och därmed i poängplanen för yrkesprogrammen, i yrkesexamen och i det gymnasiala yrkesutbildningsbeviset.

Yrkesprov får även ingå i utbildningen på yrkesinriktade program i anpassade gymnasieskolan och därmed i poängplanen för anpassade gymnasieskolan och i gymnasiebeviset avseende anpassade gymnasieskolan. Om det inte finns yrkesprov i gymnasieskolan för den yrkesutgång som eleven har valt ska gymnasiearbete ingå i elevens utbildning. Om det finns särskilda skäl får rektorn besluta att en elev ska genomföra ett gymnasiearbete i stället för ett yrkesprov, även om det finns yrkesprov för den yrkesutgång som framgår av elevens individuella studieplan.

Om det finns yrkesprov i den anpassade gymnasieskolan för det yrkesområde som omfattas av elevens individuella studieplan ska eleven erbjudas att genomföra ett yrkesprov i stället för ett gymnasiearbete i anpassad gymnasieskola.

Linköpings kommuns yttrande:

Linköpings kommun tillstyrker utredningens förslag om införande av nationellt fastställda yrkesprov på samtliga föreslagna yrkesprogram inom såväl gymnasial utbildning samt komvux. Linköpings kommun betonar att det är mycket centralt att yrkesproven utformas tillsammans med branscherna och dess företrädare.

Kap. 11 Förslag om individuella program i anpassad gymnasieskola

Utredningens förslag: En särskild reglering ska införas som ger en elev som har påbörjat en utbildning på ett individuellt program i anpassade gymnasieskolan rätt att under fyra läsår fullfölja sin utbildning. Rätten ska gälla enligt elevens individuella studieplan. Om den individuella studieplanen ändras, ska eleven ha rätt att under de fyra läsåren fullfölja utbildningen på ett individuellt program enligt den ändrade planen.

För de fall eleven flyttar och byter huvudman ska rätten att fullfölja den fyraåriga utbildningen på ett individuellt program utgå från en ny individuell studieplan. Rätten att fullfölja en utbildning på ett individuellt program i anpassade gymnasieskolan gäller också elever som tillhör målgruppen och som placerats i ett hem för vård eller boende eller i ett skyddat boende.

Linköpings kommuns yttrande:

Linköpings kommun tillstyrker förslaget som ökar likvärdigheten för alla elever att ha rätt att slutföra sin utbildning.

Kap. 14.4 Samhällsekonomiska konsekvenser

Linköpings kommuns yttrande:

Linköpings kommun delar i stora drag utredningens ekonomiska analys men

instämmer inte i antagandet att de nya yrkesprogrammen som omfattar 1 900 poäng beräknas kosta som ett nationellt yrkesprogram. Målgruppen för de nya yrkesprogrammen uppskattas enligt Linköpings kommun ha större behov av anpassningar och stöd jämfört med behöriga elever till yrkesprogram omfattande 2 700/2 800 poäng.

För Linköpings kommun

Kristina Edlund
Kommunstyrelsens ordförande

Kopia till: Bildningsnämnden, arbetsmarknadsnämnden